

het Wetboek van Koophandel. En het antwoord op deze vraag zal als dan moeten luiden: de schuldenaar zal zich tegen den nieuwen schuldeischer uit den wissel c.q. het orderbriefje op een tegen den ouden crediteur bestaande tegenvordering kunnen beroepen, zoo dikwijls de nieuwe schuldeischer van het bestaan dier tegenvordering afwist en desbewust ten nadeele van den schuldenaar heeft gehandeld.

Chr. ZEVENBERGEN

BOEKBESPREKING

Eenige beschouwingen over de verhouding tusschen klein- en grootwinkelbedrijf inzonderheid met betrekking tot het eenheidsprijsbedrijf, en Enquêtes vanwege buitenlandsche regeeringen aangaande het grootbedrijf in den detailhandel, inzonderheid met betrekking tot het eenheidsprijsbedrijf.

Twee praeadviezen door Mr. Fred. L. Polak aan de Vereeniging van Groot-werkgevers in het winkel- en magazijnbedrijf. (N.V. Noord-Hollandsche Uitgevers Mij., Amsterdam 1939).

Na het prae-advies in 1934 door Drs H. W. Pleiter aan de Vereeniging van Groot-werkgevers in het winkel- en magazijnbedrijf en het drietal memoranda korten tijd geleden door de hoogleeraren G. M. Verrijn Stuart, P. S. Gerbrandy en Cassianus Hentzen aan den Raad van het Grootwinkelbedrijf uitgebracht, zijn thans een tweetal prae-adviezen verschenen van de hand van Mr Fred. L. Polak inzake de verhouding tusschen het klein- en grootwinkelbedrijf, in het bijzonder met betrekking tot het eenheidsprijsbedrijf. Veel — zoo merkt Schr. op — hetgeen in genoemde en in andere publicaties omtrent het grootwinkelbedrijf is gezegd, is eveneens op het eenheidsprijsbedrijf van toepassing; het omgekeerde daarentegen is niet steeds het geval.

In deze prae-adviezen onderwerpt Schr. daarom het eenheidsprijsbedrijf aan een afzonderlijke beschouwing, waarin bijzondere aandacht wordt gewijd aan de economische betekenis van dit bedrijf en waarin krachtig stelling wordt genomen tegen de argumenten, die tegenstanders van dezen vorm van het detailbedrijf naar voren hebben gebracht bij hun bedenkingen tegen het eenheidsprijsbedrijf. Het wordt den lezer van deze geschriften spoedig duidelijk, dat dit verweer zich in hoofdzaak richt tegen de uitlatingen van Drs P. M. H. Snel in een tweetal artikelen, getiteld „Ontwikkeling en organisatie der eenheidsprijswinkels” en „De eenheidsprijswinkels in het licht der critiek”, verschenen in het maandblad „Economie”, resp. October 1938 en Maart 1939. Speciaal in het laatst genoemde artikel richtte Drs Snel een felle kritiek op het eenheidsprijsbedrijf, waarbij deze schrijver tot de conclusie komt, dat een tijdelijk verbod in ons land voor de vestiging en uitbreiding van eenheidsprijswinkels naar zijn oordeel alleszins gerechtvaardigd zou zijn. Niet alleen levering van minderwaardige kwaliteiten wordt dit bedrijf verweten, maar ook deloyale concurrentie door afwijkingen van gebruikelijke gewichten, maten en aantal stuks, waardoor het publiek wordt misleid. Ook een ongeoorloofd gebruik van lokartikelen wordt het bedrijf ten laste gelegd; artikelen, welke zonder winstmarge of beneden den kostprijs — „zoolang de voorraad strekt” — zouden worden verkocht om het koope publiek aan te trekken. Een misbruiken eener machtspositie ziet de heer Snel in de pressie, welke op de fabrikanten wordt uitgeoefend, die bij een depressie met de laagste

prijzen genoeg nemen, indien daarmee voorkomen wordt, dat zij hun bedrijf behoeven stop te zetten. Nog verder strekend zijn de bezwaren, als gezegd wordt, dat een zoodanige pressie op de fabrikanten oorzaak is van kunstmatige prijsdaling, die tot loondruk leidt en de rentabiliteit der productiebedrijven aantast, terwijl aan de andere zijde de werkloosheid wordt vergroot, doordat de eenheidsprijswinkels kapitaal en existenties in de middenstandsbedrijven vernietigen.

Deze en andere bezwaren tegen het eenheidsprijsbedrijf naar voren gebracht, worden door Mr Polak in zijn prae-adviezen uitvoerig onder de oogen gezien, waarbij Schr. een belangrijke steun vindt in het uitvoerige materiaal in de van overheidswege in Zweden, Zwitserland en Frankrijk gehouden enquêtes inzake het eenheidsprijsbedrijf. De resultaten van deze enquêtes, alsmede die van eenige andere buitenlandsche enquêtes (Duitschland, Zwitserland, België en Amerika) op het gebied van de distributie, vindt men in het tweede prae-advies vastgelegd. Deze enquêtes zijn in hooge mate belangwekkend. Uit hetgeen daaromtrent wordt medegedeeld, blijkt ten duidelijkste hoe groot ook in andere landen de tegenstand tegen het eenheidsprijsbedrijf is geweest of nog is. In het Zweedsche Parlement — zoo lezen wij — werden in de jaren 1933—1934 niet minder dan vijf moties ingediend, inhoudende voorstellen tot het vaststellen van de schadelijke economische en sociale uitwerking der ondernemingen met eenheidsprijzen op den detailhandel en het nemen van wettelijke maatregelen om de ongewenschte gevolgen van het eenheidsprijsstelsel te bestrijden. Deze moties leidden tot de benoeming door den Minister van Handel en Nijverheid van een extra-parlementaire commissie, bestaande uit 3 onafhankelijke deskundigen tot het instellen van een onderzoek. De conclusie, waartoe de Commissie op grond van haar onderzoek is gekomen, vindt men vastgelegd in haar rapport van 30 November 1935, waarin gezegd wordt, dat niets er op wijst, „dat de huidige crisis van den detailhandel in verband staat met de concurrentie der eenheidsprijsmagazijnen; er zijn zeker vele andere factoren aan te wijzen, die daarop hun invloed doen gelden en vaak op tastbaarder wijze. De omstandigheid, dat de detailhandel meent een duidelijk aanwijsbare concurrentie van het eenheidsprijsbedrijf te ondervinden, mag nog geen aanleiding zijn tot een speciale uitzonderlijke wetgeving in dier voege, dat de ontwikkeling van dit bedrijf belemmerd zou worden”. (geciteerd in het tweede prae-advies, blz. 21). Belangrijk is ook de uitspraak van de bedoelde commissie, dat elk feitelijk gegeven, dat als gevolg van het eenheidsprijsbedrijf een druk op de door de fabrikanten betaalde loonen zou hebben plaats gehad, ontbreekt, terwijl ook de mogelijkheid van een zoodanigen loondruk niet wordt aangenomen. Eveneens komt de Commissie tot een volstrekte ontkenning, dat de lage verkoopprijzen slechts mogelijk zouden zijn door de levering van inferieure kwaliteiten. In een studie van Prof. Törnquist, den bekenden hoogleeraar aan de Handelshoogeschool te Stockholm, die als bijlage aan het rapport is toegevoegd, wordt gewezen op de kostenbesparingen, die het gevolg zijn van de structuur en de techniek van het eenheidsprijsbedrijf, die de lage verkoopprijzen mogelijk maken. Ook in de uitkomsten der andere enquêtes vindt men tal van gegevens, die een weerlegging vormen van beweringen omtrent ongeoorloofde praktijken dezer bedrijven.

Het gemis aan voldoende materiaal maakt het niet mogelijk om een oordeel over zoodanige beweringen omtrent het eenheidsprijsbedrijf in Nederland uit te spreken. In zijn memorandum heeft Prof. Verrijn Stuart gepleit voor een enquête van overheidswege. Ook in het verslag van de werkzaamheden van den Middenstandsraad over het jaar 1938 is de wenschelijkheid uitgesproken voor de benoeming van een

Staatscommissie. Alleen het onderzoek eener onpartijdige en deskundige Commissie zou in staat zijn opheldering te geven aan zoovele punten, die thans als grieven tegen het eenheids-prijzenbedrijf worden aangevoerd, waartegen dit bedrijf geen ander verweermiddel heeft, dan de beweerde deloyale handelingen te ontkennen en aan zijn adres gerichte beschuldigingen af te wijzen. Terecht merkt Mr *Polak* op, dat de belanghebbende partij — om niet te zeggen: de aangeklaagde — niet als getuige of als deskundige in eigen zaak kan optreden. Een dergelijk „oratio pro domo” heeft geen waarde.

Een „oratio pro domo” zou — zoo men dat wil — het prae-advies van den heer *Polak* kunnen worden genoemd, in dien zin, dat daarin in het bijzonder de belangen van het eenheids-prijzenbedrijf naar voren worden gebracht en tegen de aanvallen worden verdedigd. Toch reikt naar ons oordeel de beteekenis dezer prae-adviezen verder dan een anti-kritiek, waar de schrijver ook een positieve bijdrage levert om het eenheidsprijzenbedrijf beter te leeren zien. Achtereenvolgens worden de economische beteekenis en de sociale beteekenis van dezen vorm van detailhandel door hem behandeld, waarbij het maatschappelijk belang van de consumenten, dat van de producenten, alsmede het maatschappelijk belang van den distribueerenden middenstand worden besproken. De conclusie, waartoe schrijver t.a.v. dit laatste komt, n.l. dat het maatschappelijk belang van den winkelstand door het eenheids-prijzenbedrijf in verscheidene opzichten veeleer wordt gebaat dan geschaad, is een uitspraak, die — ook na het betoog van den schrijver, dat aan die uitspraak voorafgaat — weinig instemming zal vinden. Het argument voor deze uitspraak, dat de massale opdrachten van het eenheidsprijzenbedrijf de fabrikanten in staat hebben gesteld hun kostprijzen te verlagen, een verlaging, waarvan automatisch alle detaillisten bij hun inkoop mede profiteren, is weinig sterk, als men bedenkt, dat juist als belangrijkste grief tegen het eenheidsprijzenbedrijf naar voren wordt gebracht, dat dit bedrijf den afzet van de goedkoope massagoederen van den overigen detailhandel „afroomt”. Een vergelijking wordt daarbij veelal — ook in het artikel van Drs *Snel* — gemaakt met de diensten der „wilde” autobussen, die het verkeer afroomen en de minst rendabele diensten aan derden overlaten. Wij laten in het midden of de argumenten, die bij deze kritiek worden gebruikt, houdbaar zijn en of de vergelijking, die met de verkeersbedrijven worden gemaakt, opgaat. Op blz. 21 e.v. van zijn eerste prae-advies voert Schr. bedenkingen aan tegen dit argument. Maar zoo al de eindconclusie zou moeten luiden, dat de concurrentie van het eenheidsprijzenbedrijf uit dezen hoofde niet van dien aard is, dat maatregelen tot bescherming van de belangen van den middenstands-detailhandel gewenscht zouden zijn, het gaat zeker te ver om in het eenheids-prijzenbedrijf een voordeel voor den overigen detailhandel te zien. Vanuit bedrijfseconomisch gezichtspunt liggen ten aanzien van deze vraag nog belangrijke vraagstukken ter nadere bestudeering.

Groot mag het aantal geschriften worden genoemd, dat in den laatsten tijd aan de betrekkingen tusschen het klein- en grootbedrijf in den detailhandel is gewijd. Behalve de reeds genoemde memoranda der drie hoogleeraren en de artikelen van Drs *Snel* (eveneens voorkomend in „Bouwen en Streven”, het Tijdschrift van den Ned. R.K. Middenstandsbond van 20 April en 17 Mei 1939) valt te wijzen op net prae-advies van Prof. *de Quay* voor het R.K. Middenstandscongres te Den Bosch in 1937 gehouden, op de artikelen van Prof. *N. J. Polak* en Dr *E. J. Tobi* in Economisch-statistische Berichten van Januari en Februari 1939, van Dr *J. van Beurden* in „Bouwen en Streven” van 10 December 1936, van Drs *L. J. Legendijk* „De Wetgever en de eenheidsprijswinkel” in het

Calvinistisch Weekblad van 30 September 1938, verder op verschillende artikelen in het Maandblad „Theorie en Techniek van het Middenstandsbedrijf”, zoomede op de rede van Prof. *Koenraad* „De sociale beteekenis van het zelfstandig kleinbedrijf”, atgedrukt in „Bouwen en Streven” van 29 Dec. 1938. Nog is daarmede de rij van geschriften niet afgesloten. Doch deze opsomming zal voldoende zijn om een indruk te geven van de groote belangstelling, vooral in den laatsten tijd, voor dit vraagstuk. Wie zich een volledig en ook tevens objectief oordeel wil vormen over het vraagstuk van de verhouding tusschen grootbedrijf en kleinbedrijf in den detailhandel, i.c. in het bijzonder met betrekking tot het eenheids-prijzenbedrijf, zal goed doen van deze geschriften kennis te nemen. Het zal den lezer treffen, van hoezeer verschillende zijde — en vaak ook van hoezeer verschillend belangenstandpunt uit — dit vraagstuk is beschouwd en hoe — als men dat zoo zeggen mag — pro en contra tegenover elkander worden gesteld. Aan deze reeks van geschriften kunnen thans de prae-adviezen van Mr *Polak* worden toegevoegd, waarin voor de belangen van het eenheidsprijzenbedrijf wordt opgekomen. Wij zeiden het reeds, belangwekkend zijn de uitkomsten van de enquêtes, welke in het buitenland met betrekking tot het eenheidsprijzenbedrijf zijn gehouden; uitkomsten, die in de betrokken landen veel van de scherpe kanten van den heftig gevoerden strijd hebben weggenomen en het vraagstuk binnen redelijke proporties hebben gebracht. Datgene, dat door sommige pleitbezorgers van den middenstand tegen het eenheidsprijzenbedrijf wordt aangevoerd en waartegen de heer *Polak* zich in zijn prae-adviezen richt, doet nog eens sterk de wenschelijkheid gevoelen van een breed opgezet onpartijdig onderzoek, ook in ons land, eener door de Overheid ingestelde enquête-commissie, opdat het materiaal bijeen wordt gebracht, dat het mogelijk maakt dit zoo belangrijke vraagstuk van de distributie in zijn juiste verhoudingen te zien.

H. J. VAN DER SCHROEFF

INGEZONDEN

In Uw rubriek „Uit het Buitenland” in het Novembernummer 1939 vind ik een bijdrage van Uwen medewerker, den Heer Drs *D. Nije*, waarin hij eene uiteenzetting aanhaalt uit een voordracht van *John Loudon*, M.A., C.A. over den invloed van mechanische boekhoudmethoden op de controlewerkzaamheden.

Onder punt C, De onpersoonlijke rekeningen, worden eenige mededeelingen gedaan, die zoo totaal in strijd zijn met de praktijk, dat ik mij verplicht acht, daartegen te appelleren. Nu weet ik wel, dat Uw medewerker de Heer *D. Nije* door het vertalen van de uiteenzetting niet heeft te kennen gegeven, dat hij het met den inhoud daarvan eens was, doch m.i. ware er alle reden toe om daarbij te vermelden, dat hij het met den inhoud geenszins eens is.

Nu Uw medewerker dit niet gedaan heeft ben ik zoo vrij U te verzoeken door opneming van mijn huidig schrijven mij in staat te stellen op enkele der grofste onjuistheden de aandacht te vestigen. Zoo wordt er o.a. gezegd, dat ten aanzien van de onpersoonlijke rekeningen de arbeid van den accountant vaak bemoeilijkt wordt door de mechanisatie en dat bijv., als het ponskaartensysteem wordt toegepast, het moeilijk valt de bijbehorende justificatoire bescheiden terug te vinden en dat dan de grootboekrekeningen veelal voldoende gedetailleerde omschrijvingen en cijfers missen. Verder wordt er dan in enkele woorden een beschrijving gegeven van de wijze, waarop het ponskaartensysteem dan wordt toegepast.